

Lesdoel

De kinderen:

- kennen het lied 'Sjaloom chaverim';
- kennen globaal de werking van strijkinstrumenten;
- beluisteren strijkinstrumenten en kunnen verschillen horen.

Leeromgeving

In de lessen 8-01 tot en met 8-04 worden enkele aspecten van de klankleer en de akoestiek behandeld. Ze worden zo praktisch mogelijk benaderd.

Materiaal

afbeeldingen 8-03a (drie pagina's), 8-03b en 8-03c
 cd 8A-21 'Sjaloom chaverim' uit *Come, follow me!*, blz.134
 cd 8A-22 viool, harp, altviool, gitaar, contrabas en cello (muziekfragment)
 cd 8A-23 gedeelte uit de 'Serenade voor strijkers in c mineur opus 48' van P. I. Tsjaikofsky (muziekfragment)
 instrumenten die door de kinderen zelf zijn meegebracht
 dvd-rom hoofdstuk Strijkers clip 11-16 en 30-41 (viool), Strijkers clip 24-27, Strijkers clip 3 en 6-10 (cello), Strijkers clip 43-52 (contrabas) en Harp clip 1-16 (harp)

Vorbereiding

Kopieer de afbeeldingen 8-03a en 8-03b voor iedere groep één keer.

Informatie

Strijkinstrumenten: De strijkstok is van buigzaam hout gemaakt. Tussen de uiteinden van de stok is haar van een paardenstaart gespannen. Het haar wordt voor het spelen met hars ingewreven, waardoor het ruw wordt. Het kan gespannen worden door een schroefmechanisme dat zich in het ene uiteinde van de stok bevindt. De strijkstok brengt de snaar in trilling. Tussen snaar en klankkast staat de kam die de snaren draagt en de trillingen overbrengt naar het bovenblad van de klankkast. De trillingen worden versterkt door de klankkast.

De klankkast van een strijkinstrument heeft twee zogenaamde *f* - gaten. Hierdoor kan het geluid naar buiten. Over de klankkast van het strijkinstrument zijn vier snaren gespannen. Deze moeten eerst gestemd worden. De snaren liggen vijf tonen uit elkaar, terwijl er slechts vier vingers van de linkerhand beschikbaar zijn (de duim doet niet mee). Dat komt doordat de 'losse' snaar geen vinger nodig heeft. Een toelichting:

Tonen op een a-snaar	a	b c	d	e
vingers:	los	1 2	3	4

Op de viool speelt de vierde vinger dezelfde toon als de naastliggende losse snaar, in dit geval dus de hoger gelegen e. In feite wordt door het neerzetten van een vinger de snaar een stukje korter, waardoor de toon hoger wordt. De bespeler moet horen of hij zijn vingers goed neerzet. Hoe groter het strijkinstrument, hoe verder de tonen uit elkaar liggen. De cello wordt tussen de knieën geplaatst en rust op een pin. De contrabas wordt of staande bespeeld of vanaf een hoge (orkest)kruk. Een uitspraak van de vader van de componist Johannes Brahms, die contrabassist was, luidt: 'Een zuivere noot op de contrabas is zuiver toeval.'

Didactische aanwijzingen	Lesinhoud	Leermiddelen
Inleiding		
3. Een ostinaat is een fragment dat steeds herhaald wordt.	<ol style="list-style-type: none"> 1. De kinderen die een instrument hebben meegebracht laten dit zien en horen. 2. Leer het lied 'Sjaloom chaverim' aan. 3. Zing het lied nog niet in canon. Een goed alternatief hiervoor is een ostinaat door een groepje kinderen die de laatste regel steeds herhalen. 	cd 8A-21 'Sjaloom chaverim'
Kern 1		
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Maak een aantal groepen in de klas en geef elke groep een opdrachtblad en een kopie van afbeelding 8-03a. 2. Laat de kinderen per groep de vragen invullen. Bespreek de antwoorden met behulp van het antwoordenblad. 	<p>afbeelding 8-03a</p> <p>afbeeldingen 8-03b en 8-03c</p>
Kern 2		
<p>2. Een fret is een metalen dwarsbalkje om de snaar van een gitaar precies op de juiste lengte te kunnen verkorten.</p> <p>4. Elke snaar met dezelfde naam kan door middel van een pedaal een halve toon hoger of lager worden gemaakt. Er zijn dus zeven pedalen, die elk in drie standen kunnen staan.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Welke instrumenten herkennen de kinderen in het volgende muziekfragment? Laat de namen in de juiste volgorde opschrijven (viool, harp, altviool, gitaar, contrabas en cello of violoncel). 2. Hoe worden de snaren bij een gitaar korter gemaakt tijdens het spelen? Op afbeelding 8-03a kun je het goed zien. (Door de snaar met de vinger op een 'fret' af te knellen.) 3. Hoeveel snaren heeft een gitaar en hoe zijn ze gestemd? (Zes: e, a, d', g', b', e'').) 4. Hoeveel snaren heeft een orkestharp? Op de afbeelding zijn deze niet te tellen. Uitrekenen is wel mogelijk: een harp kan zes octaven spelen van c t/m c (6 x 7 plus de laatste is 43). 	cd 8A-22 viool, harp, altviool, gitaar, contrabas en cello
Afsluiting		
3. Het antwoord is 3d.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bekijk en beluister de viool, altviool, cello, contrabas en harp met behulp van de dvd-fragmenten. 2. Welke instrumenten doen in fragment cd 8A-23 mee? (alle strijkinstrumenten) 3. Hoe bereikt dit orkest zo'n 'volle' klank? Laat de kinderen kiezen uit de volgende antwoorden: <ol style="list-style-type: none"> a. door zo sterk mogelijk te spelen; b. door zo veel mogelijk tonen tegelijk te spelen; c. door flink te vibreren op de snaar; d. een combinatie van deze drie zaken. 	dvd-rom hoofdstuk Strijkers clip 11-16, 30-41, 24-27; 3, 6-10, 43-52 en 1-16 cd 8A-23 'Serenade voor strijkers'

Sjaloom chavarim

8-03 lied 1

① Sja - loom cha - va - rim, ② sja - loom cha - va - rim,

③ sja - loom, ④ sja - loom!

⑤ Le - hi - tra - oth, ⑥ le - hi - tra - oth,

⑦ sja - loom, ⑧ sja - loom!

vertaling: Vrede vrienden, tot weerziens!

8-03

Viool

Altviool

(Violon) Cello

Contrabas

(Pedaal) Harp

Trompet

(Wald) Hoorn

Ventiel- en schuif-
trombone

Tuba

Tenor saxofoon

Basklarinet

Sopraan saxofoon

Althobo of Engelse hoorn

Hobo

Klarinet

Dwarsfluit

Piccolo

Fagot

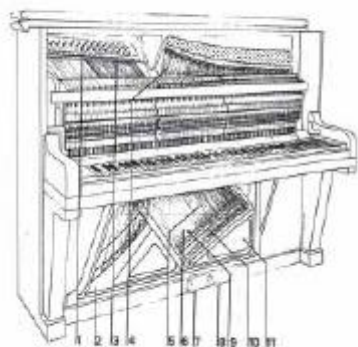
Vleugel

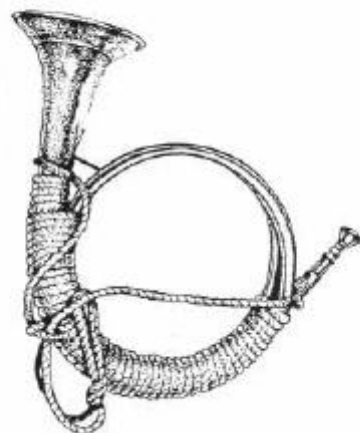
Gitaar

Piano- (open)

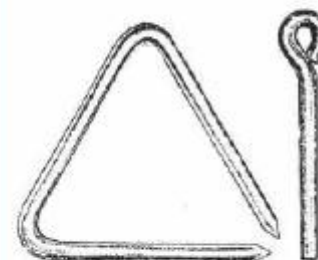
Jachthoorn (1770)

Piano- (gelsoten)

Triangel

Celesta

Orkest xylofoon

Bekkens

Pedaalpauk

Roertrom

Grote trom

vragen

1. Schrijf de namen op van de instrumenten die bij elkaar horen.
2. Wat heeft de grootte te maken met de klank van een instrument?
3. Wat zijn verschillende speelmannieren bij snaarinstrumenten?
4. Waarom heeft een gitaar zo'n aparte vorm?
5. Waarom heeft de viool een andere vorm?
6. Waarom schudden bespelers van strijk-instrumenten vaak met een vinger van hun linker hand op de snaar?
7. Hoe wordt de toon hoger bij een snaar-instrument?

antwoorden

1. Snaren: viool – altviool – cello – contrabas – harp - gitaar
Koper: trompet – trombone – tuba – hoorn – jachthoorn – sopraansaxofoon - tenorsaxofoon
Hout: piccolo - dwarsfluit - hobo - althobo - basklarinet - fagot
Toetsen: vleugel - piano(2x) - celesta
Slagwerk: triangel – xylofoon – bekkens – pauk – roertrom - grote trom
2. Dezelfde vorm, maar groter betekent dat de klank lager is.
3. Tokkelen en strijken.
4. De rondingen in de zijkant van de gitaar worden bepaald door de manier van vasthouden: onder de arm of op de knie zetten.
5. Op de plaats waar de viool het smalst is kan de strijkstok gemakkelijk vrij bewegen.
6. Hierdoor klinkt de toon snel iets hoger en iets lager. Dat heet vibrato. Het geeft een 'volle' en 'warme' klank, de toon klinkt daardoor wat breder. Eigenlijk speelt de violist om de zuivere toon heen.
7. Door de snaar korter te maken wordt de toon hoger, bij een viool door met de vingers de snaar af te klemmen. Zo wordt de snaar korter en klinkt hij hoger.

Les 8-10

Muziek en gevoel

Lesdoel

De kinderen:

- kunnen de stemming van muziek bepalen;
- voeren een ritmespel uit bij het lied 'This ol' hammer';
- kennen het lied 'Eenzaam door de hete Sahara'.

Leeromgeving

Wanneer het gaat om het waarderen van muziek hebben kinderen sterk de neiging zich bij een heersende trend aan te sluiten. Wat daarbuiten valt, betitelen ze dan vaak als 'waardeloos'. Gevoel is een 'subjectieve' factor wanneer het gaat om het waarderen van muziek. Daarom wordt kinderen in de lessen 8-09 tot en met 8-12 inzicht verschaft in het 'hoe' van waarderen.

Materiaal

afbeelding 8-11a
cd 8A-45 'This ol' hammer' uit *Eigen-wijs*, blz. 302
cd 8A-47 'Eenzaam door de hete Sahara' uit *Eigen-wijs*, blz. 295
cd 8A-48 deel 4 'Presto' uit *Symfonie nr. 9* van L. van Beethoven (muziekfragment)
dvd-rom hoofdstuk Strijkers clip 18 (majeur-mineur)
metallofoon met d', e', f' en fis'
handtrommen
woodblock
claves

Informatie

Kern 2: Wat is gevoel? Het is de stemming die je ergens bij hebt, bijvoorbeeld: vrolijk, droevig, opgewonden, onrustig, kalm. Je kunt ook gevoel hebben voor iets bijvoorbeeld: bijzondere aanleg voor orgel- of pianospelen. Muziek maakt op ons een bepaalde indruk, het geeft ons een bepaald gevoel. Het klinkt voor ons vrolijk, droevig, kalmerend of opwindend.

De twee belangrijkste oorzaken voor gevoel in de muziek zijn het tempo en het toongeslacht:

1. Tempo: Muziek die in een snel tempo wordt gespeeld ervaren mensen meestal als vrolijk. Langzame muziek vindt men meestal niet vrolijk, maar rustgevend, slepend of droevig.

2. Toongeslacht: Daarvan kennen we er twee: majeure en mineur. Majeur vindt men vrolijk en mineur klinkt volgens de meeste mensen droevig.

Het verschil tussen majeure en mineur zit in de opeenvolging van de eerste drie tonen van de toonladder. Die klinken bij majeure anders dan bij mineur. Bij een toetsinstrument kun je goed zien dat de derde toets bij d', e, fis' verder weg zit dan bij d', e' en f'.

Inleiding

1. Zing het lied 'This ol' hammer' niet te snel.
2. Oefen het maatspel zoals dit met rode cijfers onder de tekst van het lied staat.
3. Voer het maatspel nu met verschillende instrumenten uit, bijvoorbeeld: 1 is de handtrom en 2, 3 en 4 zijn claves en het woodblock.

cd 8A-45 'This ol' hammer

Kern 1

3. Dit is in groep 7 al uitgebreid aan de orde geweest.

1. Zing het lied 'Eenzaam door de hete Sahara' voor en knip bij de rode tekens boven de notenbalk. De kinderen zingen eerst de eerste regel mee en daarna de tweede enzovoort.
2. Hoe komt het dat het liedje zo droevig klinkt? (door de mineur melodie zonder sprongen)
3. Speel dezelfde melodie eens voor met twee kruizen. Dan klinkt het heel anders! Dan is het een majeuremelodie geworden. Mineur komt van klein (mini, een kleine spong van de eerste naar de derde noot d'-f'); majeur komt van groot (majoor, een grote sprong van de eerste naar de derde noot d'-fis').
4. Bekijk en beluister het dvd-fragment over majeur en mineur.

cd 8A-47 'Eenzaam door de hete Sahara'

dvd-rom hoofdstuk Strijkers, clip 18 (majeur-mineur)

Kern 2

1. Bespreek de informatie die op de vorige pagina staat.
2. Speel op de metallofoon om de beurt: d', e', f' of d', e', fis'.
3. Wat vinden de kinderen vrolijk klinken en wat droevig?
4. Waar zit nu precies het verschil? (tussen de tweede en de derde noot)
5. Zing 'Broeder Jacob' op twee manieren: zoals bij punt 2.

d', e', f' en fis'

Afsluiting

3. Laat de kinderen dit opschrijven, anders komen ze allemaal met hetzelfde.

1. Laat het muziekfragment horen.
2. Welke indruk maakt deze muziek? (onrustig, lawaaiig, chaotisch)
3. Zou de componist iets willen vertellen met deze muziek? De kinderen bedenken iets en schrijven dit op.
4. Geef de liedbewerking van 'This ol' hammer' (afbeelding 8-11a) mee aan kinderen die een fluit bespelen. Dan kunnen ze de fluitpartij thuis oefenen.

cd 8A-48 'Presto'

afbeelding 8-11a

This ol' hammer

8-10 lied 1

This ol' ham - mer killed John Hen - ry, this ol'
 4 1 2 3 4 1 2 3 4

ham - mer killed John Hen - ry, This ol'
 1 2 3 4 1 2 3 4

ham - mer killed John Hen - ry but this ol'
 1 2 3 4 1 2 3 4

ham - mer won't kill me.
 1 2 3 4 1

De rode cijfers zijn voor het maatspel:

Bij 4 en 1: een klap in de handen en bij 2 en 3: een klap op de knie.

Let erop dat bij 1 een accent komt, iets sterker dus.

8-10/1

Eenzaam door de hete Sahara

8-10 lied 2

1. Een - zaam door de he - te Sa - ha - ra
2. Lang - zaam door de he - te Sa - ha - ra
3. Waar is nu de groe - ne o - a - se?
4. Een - zaam door de he - te Sa - ha - ra

trekt een stil - le ka - ra - vaan.
moe - ten wij nog da - gen gaan.
Zou die nog wel echt be - staan?
in een lan - ge ka - ra - vaan.

Dwars door de woes - tijt; ook voor ka -
Niets dan zand en zon. Wij als ka -
Ki - lo - me - ters zand; och wa - ren
Waar moet dat naar toe? We zijn zo

me - len kan dat stom - ver - ve - lend zijn.
me - len snak - ken naar een fris - se bron.
wij maar kik - kers in een pol - der - land.
moe, we zijn zo moe, we zijn zo moe!

(X) = vingerknip

This ol' hammer

zang

(blok)fluit

klokkenspel

Metallofoon
(hamertjes met harde koppen)

This ol' ham-mer killed John Hen-ry, this ol' ham-mer killed John Hen-ry, This ol'

9

ham-mer killed John Hen-ry but this ol' ham-mer won't kill me.